

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ**
E-mail: grsscsc@gmail.com

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ

«ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΑ»

Το νομοσχέδιο του υπουργείου Προστασίας του Πολίτη για την «Αναμόρφωση και τον εκσυγχρονισμό του Σωφρονιστικού Κώδικα» κατατέθηκε στη Διαρκή Επιτροπή Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης της Βουλής και επίκειται η δεύτερη ανάγνωσή του ενώπιόν της (24/10/2022), προκειμένου να ψηφιστεί τις επόμενες ημέρες.

Ο υπουργός Προστασίας του Πολίτη ισχυρίστηκε πριν από λίγες ημέρες (18/10/2022) ότι πρόκειται για μια «ολοκληρωμένη παρέμβαση εκσυγχρονισμού της σωφρονιστικής πολιτικής» με την οποία επιτυγχάνονται ο εκσυγχρονισμός των συνθηκών κράτησης, η ισότητα στον τρόπο διαβίωσης των κρατουμένων και ο πλήρης σεβασμός στα δικαιώματά τους, η δε χώρα εναρμονίζεται με τις επιταγές της ευρωπαϊκής νομοθεσίας και της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Περαιτέρω, υποστήριξε ότι «προωθείται ο διαχωρισμός των Σωφρονιστικών Καταστημάτων -ανάλογα με το είδος και τη βαρύτητα των αδικημάτων- η βελτίωση των συνθηκών υγειονομικής περίθαλψης και διατροφής των κρατουμένων, ενώ λαμβάνεται μέριμνα για την κοινωνική επανένταξη και επαγγελματική αποκατάσταση των αποφυλακισθέντων και ειδικότερα για τους νεαρούς κρατούμενους».

Οι ανωτέρω ισχυρισμοί καταρρίπτονται με την απλή ανάγνωση του νομοσχεδίου, στο οποίο, όπως τέθηκε υπό επεξεργασία στην αρμόδια Επιτροπή της Βουλής μετά από δημόσια διαβούλευση δύο εβδομάδων, επικυρώνεται και παγιώνεται η άκρως προβληματική κυβερνητική επιλογή του Ιουλίου 2019 να καταστεί ο υπουργός Προστασίας του Πολίτη πολιτικός προϊστάμενος των φυλακών. Η επιλογή αυτή όχι μόνο βρίσκεται σε προφανή δυσαρμονία με παλαιότερα και πρόσφατα διεθνή και ευρωπαϊκά κείμενα ποινολογικής πολιτικής του ΟΗΕ (ιδίως τους «Κανόνες Νέλσον Μαντέλα» του 2015) και του Συμβουλίου της Ευρώπης (ιδίως τους αναθεωρημένους «Ευρωπαϊκούς Κανόνες για τις φυλακές» του 2020), αλλά έχει και μια υψηλή συμβολική σημασία, αφού το πεδίο της έκτισης των στερητικών της ελευθερίας ποινών διαχωρίζεται από την έκτιση όλων των άλλων ποινικών κυρώσεων και μετατρέπεται από υπόθεση δικαιοσύνης σε αντικείμενο καταστολής.

Σε διάσταση με τις πρόσφατες διεθνείς και ευρωπαϊκές ποινολογικές τάσεις, εισάγεται ο «σωφρονισμός» των κρατούμενων ως σκοπός της έκτισης των στερητικών της ελευθερίας ποινών και μετονομάζονται τα καταστήματα κράτησης σε σωφρονιστικά καταστήματα «προκειμένου να αποτυπώνεται η σωφρονιστική αποστολή τους». Με αυτόν τον τρόπο, χωρίς να ορίζεται πώς νοείται ο σωφρονισμός (ως αναμόρφωση της προσωπικότητας των κρατουμένων και προσαρμογή τους σε πρότυπα νομοταγούς συμπεριφοράς, ως ενίσχυση των ικανοτήτων και δεξιοτήτων τους και προετοιμασία για την ομαλή κοινωνική αποκατάστασή τους μετά την αποφυλάκιση, ως [επαν-]ένταξη σε δομές και δίκτυα υποστήριξής τους για την αποχή από νέες εμπλοκές με την ποινική δικαιοσύνη κ.λπ.), ανατρέπεται το πρότυπο της ουδετερότητας στην εκτέλεση των ποινών στο οποίο είναι προσανατολισμένος ο υπό τροποποίηση Σωφρονιστικός Κώδικας του 1999 και επιστρέφουν στο προσκήνιο οι ωφελιμιστικές αυταπάτες των προηγούμενων αιώνων. Συνεπώς, δεν πρόκειται για μεταρρύθμιση ή βελτίωση του ισχύοντος Σωφρονιστικού Κώδικα, αλλά για αναχρονιστική και ατεκμηρίωτη παρέμβαση που αλλοιώνει την ταυτότητα της ισχύουσας νομοθεσίας.

Περαιτέρω, παρά την άστοχη ωφελιμιστική στροφή προς τον σωφρονισμό που προβάλλει ο νομοθέτης σε επίπεδο στοχοθεσίας, πολλές από τις επιμέρους προωθούμενες ρυθμίσεις αποτελούν νομοθετική επικύρωση της λογικής της συλλογικής εξουδετέρωσης (collective incapacitation) των κρατουμένων που κατατάσσονται στη νέα κατηγορία των «ιδιαίτερα επικίνδυνων», βάσει α) των αξιόποινων πράξεων για τις οποίες οδηγούνται ως υπόδικοι ή κατάδικοι στις φυλακές ή β) της πειθαρχικής κατάστασής τους, χωρίς να αναφέρεται κανένα άλλο κριτήριο που να καθιστά αιτιολογημένη την απόδοση αυτού του χαρακτηρισμού. Σε συνδυασμό με διάφορες προβλέψεις που περιορίζουν την επιλεξιμότητα πολλών κρατουμένων για την εφαρμογή θεσμών έκτισης των ποινών που διευκολύνουν την επιστροφή τους στην εκτός φυλακής κοινωνική ζωή (εργασία σε αγροτικές φυλακές, άδειες, υφ' όρον απόλυση), επιβαρύνεται η ήδη δυσμενής μεταχείρισή τους, που καμιά σχέση δεν έχει με τις αρχές και τους σκοπούς μιας ποινολογικής αντεγκληματικής πολιτικής προσανατολισμένης στην επί ίσοις όροις κοινωνική επανένταξη.

Στο νομοσχέδιο προβλέπονται νέα είδη ειδικών «σωφρονιστικών» καταστημάτων, όπως τα καταστήματα αυξημένης (ή «υψίστης», όπως γράφεται στην ανάλυση συνεπειών ρύθμισης που συνοδεύει το σχέδιο νόμου) ασφάλειας, τα καταστήματα εργασίας, τα καταστήματα για εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και τα καταστήματα οικονομικών εγκλημάτων. Ωστόσο ο νομοθέτης σιωπά όσον αφορά το πώς αυτά θα διαφέρουν μεταξύ τους με βάση τον τρόπο λειτουργίας τους και τη μεταχείριση στην οποία θα υπάγονται όσοι [και όσες,] θα εισάγονται σε αυτά, που εξ αντικειμένου φαίνεται ότι σε άλλα (τα λεγόμενα «αυξημένης ασφαλείας») θα διέπονται από περισσότερους περιορισμούς σε σύγκριση με αυτούς που ισχύουν στα «γενικά», κοινά καταστήματα και σε άλλα (π.χ. τα καταστήματα «εργασίας») θα είναι ευμενέστερη. Η κατηγοριοποίηση των φυλακών με βάση το είδος της αξιόποινης πράξης είναι άστοχη από δικαιοπολιτική και επιστημονική σκοπιά καθώς και υπό το

πρίσμα της κοινής λογικής, καθώς δεν κρατούνται προσωρινά ούτε εκτίουν ποινές οι αξιόποινες πράξεις, αλλά οι δράστες τους... Με τις νέες κατηγορίες καταστημάτων η μεταχείριση των κρατουμένων πολώνεται προς δύο άκρα (bifurcation), ένα αυστηρό, περισσότερο δυσμενές και ένα ήπιο, περισσότερο ευνοϊκό. Συνεπώς, δημιουργείται πρόσφορο έδαφος για την ευθεία παραβίαση των αρχών της ισότητας στη μεταχείριση και της αναλογικότητας, παρά το ότι στο νομοσχέδιο διακηρύσσεται πανηγυρικά ότι αυτές οι αρχές το διέπουν και προωθούνται με αυτό.

Ειδικά η δημιουργία της κατηγορίας των «ιδιαίτερα επικίνδυνων» κρατουμένων, χωρίς να υπάρχει άλλη διαβάθμιση της «επικινδυνότητας», σημαίνει ότι όλοι οι κρατούμενοι θα θεωρούνται εκ προοιμίου επικίνδυνοι και κάποιοι από αυτούς θα μεταπίπτουν σε μια περισσότερο («ιδιαίτερα») επικίνδυνη κατάσταση λόγω της αξιόποινης πράξης για την οποία είναι κατηγορούμενοι ή έχουν καταδικαστεί. Πρόκειται για ένα αυθαίρετο σχήμα, που δεν στηρίζεται σε κάποια ερευνητικά δεδομένα ή σε μια θεωρία αντεγκληματικής πολιτικής, ούτε προκύπτει από κάποια πρακτική που έχει εφαρμοστεί και θεωρείται επιτυχημένη. Αντίθετα από αυτού του είδους τις οριζόντιες κατηγοριοποιήσεις, η μεταχείριση κάθε κρατούμενου πρέπει να είναι εξατομικευμένη, όπως και η εκτιμώμενη ποινή. Ωστόσο, εάν το νομοσχέδιο ψηφιστεί και εφαρμοστεί, θα θεωρούνται αυτόματα δυνάμει «ιδιαίτερα επικίνδυνοι» όσοι έχουν καταδικαστεί σε κάθειρξη για μια σειρά αδικημάτων, συγκεκριμένα για τις διακεκριμένες και τις ιδιαίτερα διακεκριμένες περιπτώσεις διακίνησης εξαρτησιογόνων ουσιών, για εγκληματική οργάνωση, εσχάτη προδοσία, εμπρησμό σε δάση, ανθρωποκτονία με πρόθεση, εμπορία ανθρώπων, αρπαγή ανηλίκων, ληστεία και εκβίαση. Επιπλέον, η κρίση όσον αφορά το ερώτημα ποιοι μπορεί να είναι ιδιαίτερα επικίνδυνοι κρατούμενοι μπορεί τελικά να αφορά το σύνολό τους, καθώς θα είναι δυνατό να μετάγονται στα καταστήματα αυξημένης ασφάλειας και όσοι έχουν τελέσει ορισμένα πειθαρχικά παραπτώματα και θεωρείται ότι εμπίπτουν στην κατηγορία αυτή από το Συμβούλιο της Φυλακής ή προσωπικά από τον/τη γενικό/ή γραμματέα. Αντεγκληματικής Πολιτικής. Μάλιστα, η διατήρηση της πρόβλεψης του ισχύοντος Σωφρονιστικού Κώδικα για τον διαχωρισμό κρατουμένων «που δημιουργούν σοβαρά προβλήματα στην κοινή διαβίωση» στα γενικά καταστήματα κράτησης τύπου Α' και Β' και η προσθήκη των «ιδιαίτερα επικίνδυνων», προκαλούν έντονες δικαιοκρατικές ενστάσεις ως προς την έκταση και το βάθος που θα έχουν τα πάσης φύσεως μέτρα (ασφαλείας ή άλλα) που «δεν αποκλείεται να επηρεάζουν επί το αυστηρότερο τον τρόπο διαβίωσης» των κρατουμένων στα «σωφρονιστικά καταστήματα» αυξημένης ασφάλειας ή στα χωριστά τμήματα άλλων καταστημάτων όπου θα εφαρμόζονται.

Με βάση την «ιδιαίτερη επικινδυνότητα» των κρατουμένων, πολλοί από αυτούς θα αποκλείεται πλέον να μετάγονται για να «σωφρονιστούν» σε αγροτική φυλακή ή φυλακή «εργασίας», να τεθούν σε καθεστώς ημιελεύθερης διαβίωσης ή να διεκδικήσουν την υπαγωγή τους σε άλλους θεσμούς που μετριάζουν τα δεινά του εγκλεισμού και ενισχύουν την επικοινωνία τους με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Ο αποκλεισμός πολλών κρατουμένων από τους θεσμούς που επιτρέπουν την έκταση της ποινής σε ένα περιβάλλον που δεν θα είναι περικλειστο,

ουσιαστικά αποτελεί ευθεία προσβολή της αρχής της ισότητας καθώς οδηγεί σε πρόσθετη ποινή, εκτός από αυτήν που επιβάλλεται από το αρμόδιο δικαστήριο για το αδίκημα για το οποίο καταδικάστηκαν και εκτίεται, συνιστά, δε, εξόφθαλμη παρέκκλιση από θεμελιώδεις δικαιολογικές αρχές.

Στο πλαίσιο της απαγόρευσης δυσμενούς διακριτικής μεταχείρισης των κρατουμένων, οι συντάκτες του σχεδίου νόμου «εξαφανίζουν» τη διάκριση των κρατουμένων σε άνδρες και γυναίκες, που όμως γίνεται για να εξασφαλιστεί η προσαρμογή των κανόνων διαβίωσης και των προγραμμάτων που εφαρμόζονται στις φυλακές ή στα ιδιαίτερα τμήματα φυλακών στα οποία κρατούνται γυναίκες στις ανάγκες τους. Επίσης, όσον αφορά τις ομάδες κρατουμένων για τις οποίες πρέπει να υπάρχει ειδική μέριμνα λησμονούν τη συζήτηση που αφορά ζητήματα που προκύπτουν από την ταυτότητα φύλου πέραν της διάκρισης γυναικών-ανδρών, αναφέρονται στα άτομα με αναπηρία ως «άτομα με ειδικές ανάγκες» και στα άτομα με ψυχικές παθήσεις ως «άτομα με ψυχιατρικά προβλήματα».

Μέτρα επίσης που δεν συνάδουν με την έννοια του «σωφρονισμού», όπως κι αν εικάσουμε ότι εννοείται στην υπό εξέλιξη νομοθετική πρωτοβουλία, είναι η αυστηροποίηση των κριτηρίων για τη χορήγηση τακτικής άδειας και η αύξηση του χρόνου της ποινής που απαιτείται να έχει εκτιθεί ως προϋπόθεση για να μπορεί να υποβληθεί σχετικό αίτημα από την/την ενδιαφερόμενο/-η κρατούμενο/-η στις περιπτώσεις που εκτίει ποινή κάθειρξης για τα εγκλήματα που τον/την καθιστούν δυνάμει «ιδιαίτερα επικίνδυνο/-η». Η διάταξη του Σωφρονιστικού Κώδικα του 1999 που περιέχει τις αντίστοιχες προβλέψεις είχε τροποποιηθεί στην ίδια (αυστηρότερη από τα έως τότε ισχύοντα) κατεύθυνση και το 2020, χωρίς καμιά πειστική αιτιολογία και παρά τις αντίθετες, τεκμηριωμένες θέσεις ειδικών επιστημόνων, επαγγελματιών και φορέων (όπως ο Συνήγορος του Πολίτη). Τώρα, χωρίς να έχουν αποτιμηθεί τα αποτελέσματα αυτής της αλλαγής, το νομοσχέδιο προαναγγέλλει ένα ακόμη πλήγμα στις άδειες των κρατουμένων, φέρνοντας το όριο χορήγησής τους πολύ κοντά στο όριο της απόλυσης υπό όρο. Έτσι, όσοι/-ες εκτίουν ποινή ισόβιας κάθειρξης θα δικαιούνται να αιτηθούν άδεια αφού έχουν παραμείνει στη φυλακή για 12 συναπτά έτη, έξι χρόνια πριν από το ελάχιστο χρονικό όριο για την υποβολή αίτησης για υπό όρους απόλυση. Όσοι/-ες έχουν καταδικαστεί σε περισσότερες ποινές ισόβιας κάθειρξης θα πρέπει να περιμένουν τρία χρόνια επιπλέον για κάθε μια ισόβια κάθειρξη, άρα ενδέχεται να μπορούν να αιτηθούν τη χορήγηση άδειας αφού προηγουμένως έχουν απολυθεί υπό όρο! Πρόκειται για εμπαιγμό και εν πάση περιπτώσει για την περαιτέρω αποδυνάμωση και υποβάθμιση ενός καίριας σημασίας θεσμού έκτισης της ποινής, του οποίου σκοποί είναι η επανασύνδεση του/της κρατούμενου/-ης με την ελεύθερη κοινωνία και η επανάκτηση δεσμών με τους οικείους του/της.

Στην ίδια κατεύθυνση, με περισσότερους περιορισμούς και πρόσθετες προϋποθέσεις (με την εισαγωγή πρόβλεψης για προαπαιτούμενο ελάχιστο διάστημα παραμονής στη φυλακή, με νέα κωλύματα και λόγους ανάκλησης), διαμορφώνεται το καθεστώς χορήγησης εκπαιδευτικών αδειών, που θα επιτρέπεται να χορηγούνται για σπουδές

μόνο σε δομές του δημόσιου τομέα, με την αστεία δικαιολογία ότι έτσι δεν θα ασκείται καταχρηστικά το δικαίωμα των κρατουμένων στην εκπαίδευση!

Στο πλαίσιο της «σωφρονιστικής» αυστηροποίησης που κομίζει το σχέδιο νόμου τροποποιούνται επί το δυσμενέστερο και οι κυρώσεις που προβλέπονται για τα πειθαρχικά παραπτώματά τους (τα οποία δεν αλλάζουν) και διατηρείται, αντίθετα με κάθε έννοια αναλογικότητας, η κύρωση των 100 βαθμών για κατοχή κινητού τηλεφώνου (ενώ π.χ. για την κατοχή αντικειμένων τα οποία μπορεί να χρησιμοποιηθούν ως όπλα, που όπως και η κατοχή κινητού ανήκει στα πειθαρχικά παραπτώματα κατηγορίας Α', η αντίστοιχη πειθαρχική κύρωση είναι 16 έως 30 βαθμοί και τα πειθαρχικά παραπτώματα κατηγορίας Β' απειλούνται με κύρωση 30-50 βαθμών, ενώ ο ισχύων Κώδικας προβλέπει γι' αυτά πειθαρχική κύρωση από 6 έως 15 βαθμούς). Το νέο πειθαρχικό ποινολόγιο ανοίγει έναν γρήγορο δρόμο προς τις φυλακές αυξημένης ασφάλειας και παρεμποδίζει την πρόσβαση στις άδειες (τακτικές και εκπαιδευτικές), στον ευεργετικό υπολογισμό του χρόνου της εκτιμώμενης ποινής, στις αγροτικές φυλακές κ.λπ.

Στο σχέδιο νόμου δεν εξασφαλίζεται (ούτε φαίνεται να απασχολεί) ο πλήρης διαχωρισμός των ανηλίκων που κρατούνται προσωρινά ή εκτίουν ποινή περιορισμού στα ειδικά καταστήματα κράτησης νέων που μετονομάζονται σε «σωφρονιστικά καταστήματα νεαρών κρατουμένων». Αντιθέτως, προβλέπεται ότι στα καταστήματα αυτά θα κρατούνται ανήλικοι/-ες και νεαροί/ές ενήλικες που διατρέχουν το 15ο έτος και δεν έχουν συμπληρώσει το 21ο έτος της ηλικίας τους, και κατ'εξαίρεση, για εκπαιδευτικούς λόγους, έως τη συμπλήρωση του 25^{ου} έτους (που χαρακτηρίζονται, παρά τις αλλαγές που έχουν επέλθει στον Ποινικό Κώδικα, τόσο ως προς τα ηλικιακά όρια, όσο και ως προς την ορολογία, κρατούμενοι/-ες «εφηβικής και μετεφηβικής ηλικίας»).

Η πολυδιαφημιζόμενη (λόγω της πίεσης που ασκείται στην Ελλάδα από την Επιτροπή του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων, βάσει και της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου) θέσπιση ενδίκου βοηθήματος για την επανόρθωση επιβλαβών για την ψυχική και σωματική υγεία των κρατουμένων συνθηκών κράτησης, είναι μάλλον εικονική και τουλάχιστον δυσεφάρμοστη, δημιουργώντας αμφιβολίες ως προς την αποτελεσματικότητά του. Η ρύθμιση που έχει περιληφθεί στο σχέδιο νόμου φαίνεται ότι θα οδηγεί κατά κανόνα στη μεταγωγή των κρατουμένων που αποφασίζουν να προσφύγουν (μέτρο που μπορεί να είναι δυσμενές για αυτούς). Δεν προβλέπεται, παρά το ότι θα μπορούσε να αξιοποιηθεί σχετική πρόταση νόμου, κατατεθειμένη στη Βουλή από 20/7/2020, μια σειρά κλιμακούμενων μέτρων εντός της ίδιας φυλακής, πρόσφορων για την άμεση άρση των συνθηκών που πλήττουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια των κρατουμένων, όπως π.χ. η αύξηση των ωρών παραμονής εκτός των ατομικών κελιών ή θαλάμων, ο εμπλουτισμός του προγράμματος της φυλακής με δημιουργικές δραστηριότητες, η αλλαγή χώρου κράτησης στην ίδια φυλακή, ο πλασματικός υπολογισμός χρόνου κράτησης κ.ο.κ.

Καταργείται η ρύθμιση του ισχύοντος Σωφρονιστικού Κώδικα για την παροχή κοινωφελούς εργασίας ως «εναλλακτική μορφή» έκτισης της ποινής, η οποία μετά την εισαγωγή ενός νέου συστήματος ποινικών κυρώσεων και τρόπων έκτισης με τον Ποινικό Κώδικα του 2019 δεν μπορούσε να διατηρηθεί. Αντίθετα, μια άλλη εναλλακτική μορφή, η τμηματική έκτιση της ποινής, διατηρείται και προσαρμόζεται στα νέα δεδομένα. Η κοινωφελής εργασία, αντί να «εξαφανίζεται» από τις επιλογές που επιτρέπουν την έκτιση της ποινής εκτός φυλακής και εντός κοινωνικού ιστού, θα μπορούσε να αναδιαμορφωθεί, είτε παραμένοντας συνδεδεμένη με την τμηματική έκτιση (όπως στον ισχύοντα Σωφρονιστικό Κώδικα), είτε λαμβανομένης υπόψη της ρύθμισης του άρθρου 105^A ΠΚ, όπου προβλέπεται ως ενδιάμεσο στάδιο έκτισης ποινών φυλάκισης, μετά από την έκτιση ενός μέρους τους εντός φυλακής και πριν από την απόλυση υπό όρο.

Η αντίληψη των συντακτών του σχεδίου νόμου και των υποστηρικτών της νομοθετικής πρωτοβουλίας του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη για τους κρατούμενους και τα δικαιώματά τους αποκαλύπτεται απροκάλυπτα με την πρόβλεψη για να τεθούν στο αρχείο τα αιτήματα μεταγωγής που έχουν υποβληθεί και εκκρεμούν στην Κεντρική Επιτροπή Μεταγωγών για λόγους προσωπικούς, οικογενειακούς, εκπαιδευτικούς και για τοποθέτηση σε εργασία, για λόγους υγείας και για λόγους δικονομικούς ή συναφείς και να μη συνυπολογίζονται για τη δυνατότητα των κρατουμένων να προσφεύγουν στο Δικαστήριο Εκτέλεσης Ποινών οι αιτήσεις τους για μεταγωγή που έχουν απορριφθεί μέχρι την επικείμενη δημοσίευση του υπό ψήφιση νομοσχεδίου. Είναι εμφανές ότι δίδεται απόλυτη προτεραιότητα στη διευκόλυνση της διοίκησης (απαλλαγή του αρμόδιου οργάνου από τις υπάρχουσες εκκρεμότητες) και υποχωρούν οι κάθε είδους ανάγκες των κρατουμένων που ζητείται να ικανοποιηθούν με μια μεταγωγή. Η ρύθμιση προκαλεί εκτός των άλλων και αμήχανες απορίες διότι α) οι μεταγωγές για δικονομικούς και συναφείς λόγους δεν εμπίπτουν στις αρμοδιότητες της ΚΕΜ και β) για τις μεταγωγές για λόγους υγείας υπάρχει πρόβλεψη να τεκμαίρεται η έγκρισή τους εάν παρέλθουν είκοσι ημέρες από την υποβολή της σχετικής πρότασης του αρμόδιου οργάνου κάθε φυλακής...

Με προβλέψεις όπως πολλές από αυτές που προαναφέρθηκαν, υποτίθεται ότι οι κρατούμενοι/-ες, υπό τον φόβο της υπαγωγής τους σε ένα καθεστώς κράτησης που δεν θα τους επιτρέπει να είναι επιλέξιμοι για μια σειρά από θεσμούς έκτισης της ποινής που μικραίνουν την πραγματική και συμβολική απόσταση της φυλακής από την κοινωνία ή και μιας ανεπιθύμητης μεταγωγής, θα προσαρμόζονται στις απαιτήσεις της ευταξίας και της ασφάλειας των φυλακών και θα εκτίουν την ποινή τους επιδεικνύοντας «πειθαρχημένη» διαγωγή. Ωστόσο είναι εξαιρετικά πιθανό η προσέγγιση αυτή, που παραπέμπει σε αντιλήψεις «μηδενικής ανοχής» ως προς κάθε μορφή αντίδρασης και αντίστασης των κρατουμένων στα δεινά του εγκλεισμού, να φέρει τα αντίθετα αποτελέσματα, ιδίως εάν αναλογιστούμε ποια είναι σήμερα η κατάσταση στις φυλακές. Ήδη η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων ετοιμάζει (δεύτερη, μετά το 2011) δημόσια δήλωση για τη χώρα μας γιατί μεταξύ άλλων διαπίστωσε υπέρμετρα ποινική αυστηρότητα, έλλειψη στρατηγικού σχεδιασμού, ανυποχώρητο πρόβλημα υπερπληθυσμού και ανισοκατανομή των κρατουμένων στις φυλακές, κακές έως εξευτελιστικές συνθήκες διαβίωσης, ανεπάρκειες στην υγειονομική περίθαλψη των κρατουμένων και

συνεχιζόμενα υψηλά επίπεδα βίας και εκφοβισμού μεταξύ τους, χωρίς την παρέμβαση του ανεπαρκούς προσωπικού που έχει απολέσει τον έλεγχο των χώρων κράτησης. Με τέτοιες συνθήκες, αν το υπό συζήτηση νομοσχέδιο ψηφιστεί και εφαρμοστεί, το πιθανότερο είναι πως η βία μεταξύ των κρατουμένων και το οργανωμένο έγκλημα εντός των φυλακών θα ενταθούν, καθώς οι κρατούμενοι δεν θα μπορούν να προσβλέπουν σε οποιαδήποτε βελτίωση της κατάστασής τους και επομένως είναι πιο πιθανό να υποκύψουν στην πραγματικότητα που επιτάσσουν οι άτυποι κανόνες της κοινωνικής οργάνωσης της φυλακής και να προσαρμοστούν στις συνθήκες ενός βάρβαρου ασυλικού περιβάλλοντος.

Το κείμενο που συζητείται στη Βουλή παρουσιάζει επίσης σημαντικά νομοτεχνικά και άλλα συναφή προβλήματα. Τα καταστήματα κράτησης μετονομάζονται σε σωφρονιστικά, αλλά οι γυναίκες κρατούμενες εξακολουθούν να διαβιούν σε «καταστήματα κράτησης», σημαντικά συλλογικά όργανα, συμβουλευτικά ή αποφασιστικά, που υπάρχουν και στην ισχύουσα νομοθεσία, εξακολουθούν να φέρουν στον τίτλο τους τον όρο «φυλακή» (Κεντρικό Επιστημονικό Συμβούλιο «Φυλακών», Συμβούλιο «Φυλακής» ή «της Φυλακής» ή «Φυλακών», η Κεντρική Αποθήκη Υλικού αναφέρεται αλλού ως ΚΑΥ «Σωφρονιστικών Καταστημάτων» αλλού ως ΚΑΥ «Φυλακών», στην πρόβλεψη για την ίδρυση και λειτουργία βρεφονηπιακού σταθμού στα καταστήματα κράτησης γυναικών, αναφέρεται ότι ο σταθμός αυτός θα έχει ειδικό κανονισμό λειτουργίας, διαφορετικό από τον εσωτερικό κανονισμό λειτουργίας της «φυλακής», προβλέπεται μεταφορά των προσφευγόντων για τις συνθήκες κράτησής τους στο νοσοκομείο των «φυλακών» ή σε άλλο «κατάστημα κράτησης» κ.λπ.). Οι συντάκτες του σχεδίου ρυθμίζουν θέματα σχετικά με την άσκηση του εκλογικού δικαιώματος των κρατουμένων και αναφέρονται σε «παρεπόμενη ποινή στέρησης πολιτικών δικαιωμάτων» που έχει καταργηθεί με τον ΠΚ του 2019, οι ρυθμίσεις για την ημιελεύθερη διαβίωση ορίζεται ότι θα είναι εφαρμοστέες στους κρατούμενους σε «καταστήματα εργασίας», ενώ στην ανάλυση συνεπειών ρύθμισης αναφέρεται ότι επιλέξιμοι θα είναι οι κρατούμενοι που εκτίουν ποινές κάθειρξης για οικονομικά αδικήματα, δηλαδή κρατούμενοι άλλης κατηγορίας, επιλέξιμοι για τα σωφρονιστικά καταστήματα οικονομικών εγκλημάτων κ.ο.κ.

Το νομοσχέδιο ευαγγελίζεται «βελτίωση των συνθηκών κράτησης, περαιτέρω θωράκιση των δικαιωμάτων των κρατουμένων, διασφάλιση της ισότητας στον τρόπο διαβίωσης και απαγόρευση κάθε δυσμενούς μεταχείρισης των κρατουμένων εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων». Αν και υπάρχουν μερικά δείγματα προς αυτήν την κατεύθυνση (όπως η γενική νομοθετική πρόβλεψη για την ηλεκτρονική επικοινωνία των κρατουμένων με τους οικείους τους, η μείωση του χρονικού ορίου εκτιθέας ποινής με τη συμπλήρωση του οποίου μπορούν να ζητούν τακτική άδεια οι εκτίοντες/ουσες ποινές φυλάκισης, η αύξηση του ανώτατου χρόνου των έκτακτων αδειών από 24 σε 48 ώρες, η πρόβλεψη μεταγωγής για λόγους σχετικούς με τον σεβασμό των δικαιωμάτων με βάση την ταυτότητα και τα χαρακτηριστικά του φύλου), οι διατάξεις που θεσμοθετούνται στη συντριπτική πλειονότητά τους κινούνται στην ακριβώς αντίθετη κατεύθυνση. Όχι μόνο δεν ενισχύονται αποδεδειγμένα επιτυχημένοι θεσμοί, οι οποίοι διευκολύνουν τη σύνδεση της

φυλακής με την κοινωνία και τη σύγκλιση της εντός των τειχών διαβίωσης των κρατουμένων με τις θετικές όψεις της ζωής έξω από τη φυλακή, όπως υποδεικνύουν τα διεθνή και ευρωπαϊκά κείμενα ποινολογικής πολιτικής, αλλά, αντίθετα, αυτοί συμπίεζονται σε σημείο εξαφάνισης. Τελικά ο μόνος σκοπός των νέα «σωφρονιστικών» καταστημάτων είναι αυτός που απαλείφεται από την προηγούμενη ονομασία τους, δηλαδή η «κράτηση»: το μόνο που εγγυώνται οι τροποποιήσεις του σωφρονιστικού κώδικα είναι ο εγκλεισμός με όλο και περισσότερους περιορισμούς των «διαλειμμάτων» χαλάρωσης του φυλακτικού στοιχείου του και των σημείων προσέγγισης των συνθηκών στέρησης της ελευθερίας με την ευρύτερη κοινωνία, δηλαδή η θυσία του σκοπού και της αξίας της κοινωνικής επανένταξης στον βωμό μιας ιδέας για τη φυλακή ως άθλια αποθήκη σωμάτων.

Αθήνα 23 Οκτωβρίου 2022

ΤΟ ΔΣ ΤΗΣ ΕΕΜΕΚΕ